

Inga Gresienė, Gitana Notrimaitė-Muzikevičienė, Saulius Žukas

6
klasė

Literatūra

Vadovėlis, II dalis

TURINYS

3 SKYRIUS. Nuotykiai ir nutikimai

1. Kodėl žmonės keliauja?	8
Danielis Defo. „Robinzonas Kruzas“ (<i>ištraukos</i>)	8
Žiulis Vernas. „Aplink Žemę per 80 dienų“ (<i>ištraukos</i>)	46
Džekas Londonas. „Baltoji Iltis“ (<i>ištraukos</i>)	64
Matas Šalčius. „Svečiuose pas 40 tautų“ (<i>ištraukos</i>)	87
Antanas Poška. „Nuo Baltijos iki Bengalijos“ (<i>ištraukos</i>)	94
Vladas Vitkauskas. „Everestas – manoji lemtis“ (<i>ištraukos</i>)	101
2. Kai prievarta atsiduri kitur	111
Vytautas Jakelaitis. „Mokytojai ir mokiniai“ (<i>ištraukos</i>)	111
Estera Haucig. „Bekraštė stepė“ (<i>ištraukos</i>)	116
Jurga Vilė ir Lina Itagaki. „Sibiro haiku“ (<i>ištraukos</i>)	132
3. Fantastinės kelionės	147
Luisas Kerolis. „Alisa Veidrodžio karalystėje“ (<i>ištrauka</i>)	147
Filipa Pirs. „Tomo vidurnakčio parkas“ (<i>ištrauka</i>)	155
4. Bandymai išsiaiškinti paslaptis	165
Agata Kristi. „Pirmosios Puaro bylos. Džonio Veiverlio nuotykis“	166
Įsivertiname	178
Žodynėlis	179
Literatūros šaltinių sąrašas	183
Iliustracijų šaltinių sąrašas	183

e-lankos.lt/oddm

3 SKYRIUS NUOTYKIAI IR NUTIKIMAI

Ką turėtumėte išmokti?

- Aptarti pagrindinius nuotykių literatūros bruožus.
- Nusakyti grožinių ir negrožinių tekstų apie keliones skirtumus.
- Paaiškinti, kas yra komiksas (grafinis romanas).
- Aptarti veikėjų elgesį susidūrus su sunkumais ir įveikiant kliūtis.
- Paaiškinti, kaip veikėjų priimti sprendimai keičia juos pačius ir aplinką.
- Sukurti skrajutę apie šalį, lankytiną objektą ar pan.

Skyriaus įvadas

Kodėl žmonės keliauja? Pasakų veikėjai į pasaulį iškeliauja ieškoti laimės ar turtų, namai paliekami ir bėgant nuo ko nors, bet dažniausia kelionių priežastis – žmogaus smalsumas, noras pažinti kitus kraštus, atrasti tai, kas dar nežinoma, mažai ištyrinėta. O sugrįžus norima papasakoti kitiems apie savo kelionių atradimus.

Skaitydami šio skyriaus tekstus, su jų autoriais ir veikėjais nukeliansite į tolimas ar artimesnes šalis, persikelsite ne tik iš vienos vietos į kitą, bet ir iš vieno laiko į kitą, iš tikroviško pasaulio į stebuklinį. Gilindamiesi į tekstus, patirsite įspūdingų nuotykių, susidursite su sunkumais, pamąstysite, kodėl trokštama keliauti, ir net bandysite išaiškinti nusikaltimą.

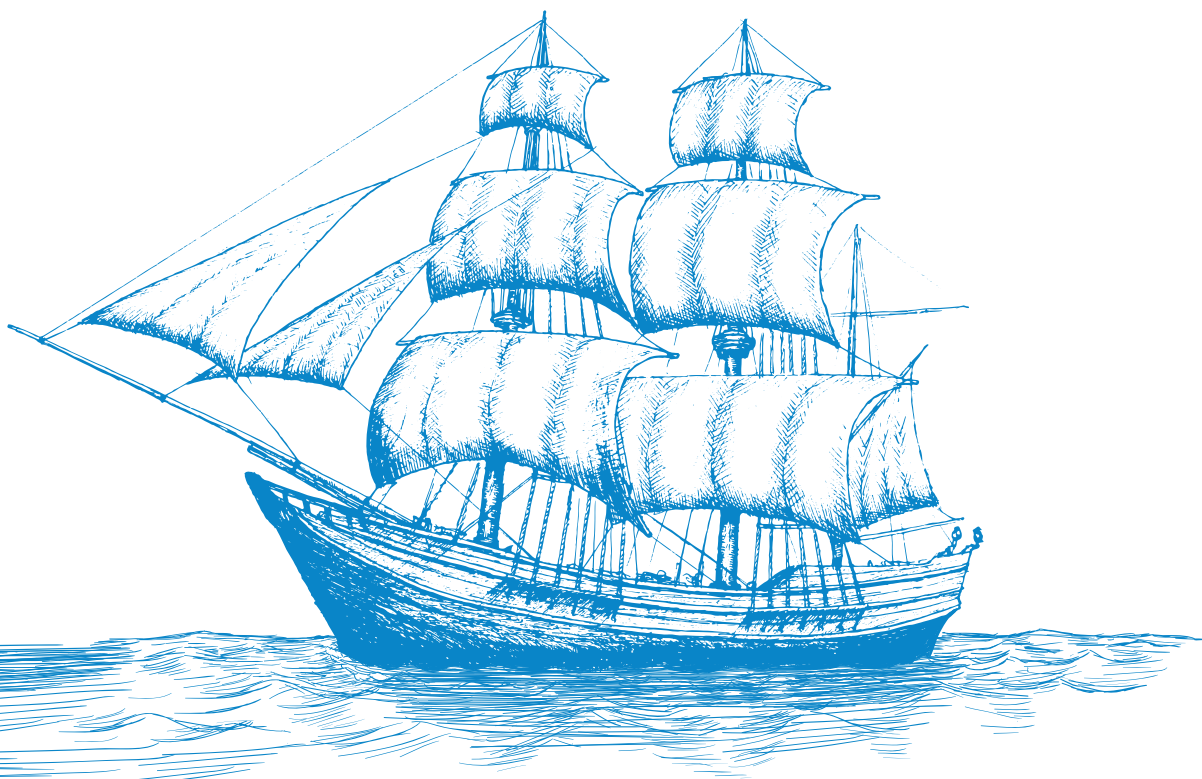
Kai kurie iš pasakojimų tiesiog suteiks smagumo, atverdami duris į egzotiškus, viliojančius, nepažintus kraštus, seniai praėjusius laikus, fantastinius pasaulius. Kiti – dokumentiškai perteiks drąsių keliautojų patirtis. Dar kiti – parodys, kad net tuomet, kai ne savo noru pakliūvi į, atrodytų, nepakeliamas, sudėtingas aplinkybes, gali rasti būdų išgyventi, surasti, kas padeda sunkiomis akimirkomis, įvertinti tikrą draugystę ir pagalbą. Stebėsite, kaip žmogus elgiasi, kokius sprendimus priima atsidūręs svetimoje ir jam pavojingoje aplinkoje. Kelionėje nuolatos iškyla klausimų, ar žmogus bet kokiomis aplinkybėmis išlieka žmogumi, ar jis sugeba užjausti, padėti kitiems.

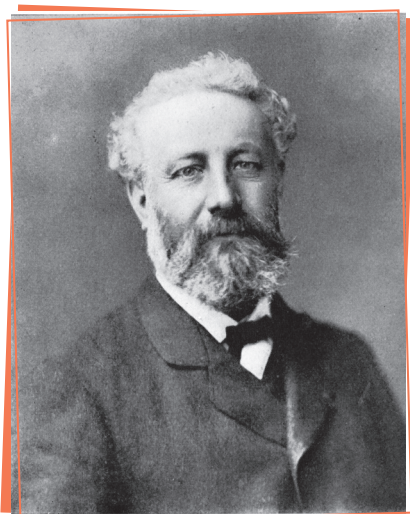
Kaip suprasti?

Núotykių literatūra vadinami populiariosios literatūros tekstai, kuriuose pasakojama apie realius arba pramanytus įvykius, vieno ar kelių veikėjų nuotykius – keliones į tolimas, egzotiškas šalis, apie naujų žemių atradimą ir kita.

Tokio pobūdžio kūriniai labiausiai išpopuliarėjo XIX a., suklestėjus pramonei, technikai, ypač laivininkystei, kai žmonės turėjo daugiau galimybių keliauti, atrasti ir pažinti naujus kraštus. Nuotykių kūriniams būdinga intriguojantis įtemptas pasakojimas, netikėti posūkiai, nekasdieniškos situacijos (pagrobimas, persekiojimas), paslaptys.

Nuotykių literatūra keičiasi, bet kai kas joje išlieka ir net kartojasi. Žymiajame Danieliaus Defo romane „Robinzonas Kruzas“ susitelkiama į žmogaus galimybes ir pastangas išgyventi ypatingomis sąlygomis. Žiulio Verno – vieno iš kelionių romanų pradininkų – kūrinuose susipina mokslas ir fantazija. Nuo seno vaizduotę žadino pasakojimai apie susidūrimus su fantastinėmis būtybėmis ir pan. Svarbus šio žanro literatūros bruožas, būdingas įvairių laikų pasakojimams apie keliones, – žmogaus siekis prisijaukinti, sužmoginti aplinką, į kurią patenkama savo ar ne savo noru. Šios temos nepraranda aktualumo ir šiuolaikinėje literatūroje, kine. Keičiasi veikėjai ir veiksmo aplinka, bet klausimai visada lieka panašūs: kas yra žmoniškumas, draugystė, meilė, atjauta, pagalba silpnesniajam, žmogaus gyvenimo tikslai ir prasmė.

Žiulis Vernas (*Jules Verne*, 1828–1905) – prancūzų rašytojas, laikomas vienu iš mokslinės fantastikos žanro pradininkų. Dar XIX a., prieš išrandant navigacinę techniką ir pačius orlaivius bei povandeninius laivus, rašė apie keliones kosmosu, oru ir po vandeniu. Sakoma, kad jo knygos – tarsi ateities nuspėjimas, nes vėliau, bemaž po 100 metų, išties buvo išrasta raketa.

Nors pats nebuvo nei mokslininkas, nei keliautojas, kurdamas pasakojimus Ž. Vernas jungė mokslo išradimus ir nuotykius. Stengdamasis rašyti realistiškai, jis pats daug skaitė ir tyrinėjo. Galbūt todėl skaitydami jo knygas galime detalai įsivaizduoti ne tik veikėjus, daiktus, bet ir rašytojo išgalvotą aplinką, kurioje vyksta veiksmas.

Aplink Žemę per 80 dienų

(ištraukos)

Tai romanas apie nuotykius, kuriuos patiria pagrindinis veikėjas Filijas Fogas, jo bendrakeleiviai ir kiti veikėjai, išsiruošę į tuo laiku, dar nesant lėktuvų, greitųjų traukinių ir pan., sunkiai įsivaizduojamą kelionę aplink pasaulį, kuri negali užtrukti daugiau nei 80 dienų.

Skaitydami ištraukas, atkreipkite dėmesį į veikėjų aprašymus, charakterius ir kelionę lėmusias priežastis.

I skyrius

Filijas Fogas ir Paspартu susitaria būti vienas ponu, kitas tarnu

1 1872 metais Lòndone, Sevilio gatvės name Nr. 7, netoli Berlingtono Sodų, <...> gyveno Filijas Fogas, nuostabiausias „Reformų klubo“ narys. Visi jį laikė nesuprantamu ir keistu žmogum, nors jis, rodos, taip elgėsi, kad kuo mažiau būtų kitų matomas.

Apie Filiją Fogą <...> tiek tebuvo žinoma, kad jis žmogus labai malonus ir didelis anglų aukštosios visuomenės džentelmenas.

<...>

Fogas tebuvo „Reformų klubo“ narys – ir viskas.

Tam, kuris stebėtusi, kaip tas niekieno nežinomas žmogus tapo tokios garsios draugijos nariu, galima atsakyti, kad jį rekomendavo žinomi bankininkai broliai Beringai, kurių banke jis laikė pinigus.

Ar Fogas buvo turtingas? Be abejo. Bet kaip jis susikrovė turtus, nežinojo nė artimiausi jo žmonės, ir Filijas Fogas vienintelis galėjo tai paaiškinti. Jis neišlaidavo be reikalo, tačiau ir šykštus nebuvo. Renkant pinigus kuriam naudingam ir prakilniam tikslui, jis

visuomet duodavo, bet savo vardo skelbti nenorėjo.

Sunku būtų rasti žmogų tylesnį už jį: jis beveik visai nekalbėjo ir dėl savo tylėjimo atrodė dar paslaptingesnis. Bet jis nesislėpė, ir visi matė, kaip jis gyvena; tik jo gyvenimas buvo sutvarkytas taip taisyklingai ir vienodai, jog kas dieną atsikartodavo vis tas pat, todėl dažnas spėjo, kad Fogas nesąs tas, kas rodėsi.

- 2** Ar jis buvo keliavęs? Galimas daiktas, nes niekas taip puikiai nemokėjo geografijos kaip jis. Nebuvo pasaulyje tokios vietelės, kurios jis nežinotų. Kartais, klube kilus ginčams dėl žuvusių arba paklydusių keleivių, jis trumpai ir aiškiai pasakydavo, ką mano apie juos, ir jo nuomonė, tartum kieno įkvėpta, visuomet būdavo teisingiausia. Tai buvo žmogus, kuris bent dvasia turėjo būti išvažinėjęs visą Žemę.

Filijas Fogas, dailininkai M. M. de Nevilis ir L. Benetas

Tikrai buvo žinoma, kad Filijas Fogas neišvažiuodamas daug metų gyvena Lõndone. Žmonės, kurie geriau jį pažinojo, tvirtino, kad jį tebuvo galima sutikti tiesiausiai kely nuo namų į klubą. Nieko jis daugiau neveikė, tik skaitė laikraščius ir lošė vistą¹⁹. Tas lošimas nereikalauja daug kalbėjimo, todėl labai tiko jo tyliam būdui. Dažnai jis laimėdavo, bet tuos pinigus visuomet aukodavo labdarai. Čia reikia pažymėti, kad Fogas lošdavo ne dėl uždarbio, bet iš malonumo. Lošimas jam buvo kova, imtynės, bet jis nesikarščiuodavo ir nenuvargdavo.

- 3** Filijas Fogas neturėjo nei žmonos, nei vaikų, nei giminių, nei draugų. Jis gyveno vienas savo namuose, Sevilo gatvėje, ir niekas jo nelankė. Tėlaikė vieną tarną. Pusryčiavo ir pietavo klube paskirtomis valandomis toje pačioje salėje, prie to paties stalo, niekada nieko nekviesdamas prisidėti. Grįždavo namo vidurnaktį; jis niekada nesinaudodavo patogiais kambariais, duodamais klubo savo nariams. Namie tebūdavo dešimtį valandų, bet ką veikdavo tuo laiku, nėra žinoma: gal miegodavo, gal skaitydavo, o gal rengdavosi. Jei vaikščiodavo po kambarius, tai visada iš lengvo, vienodais, lygiais žingsniais. Valgant jam patarnaudavo vis tie patys klubo tarnai, apsitaisę juodai, su švariomis baltomis prikyštėmis; jie mokėdavo dailiai atnešti ir paduoti gardžių valgių ir brangių vynų.

Nors Fogo namai buvo ne gražiausi, bet labai patogūs. Ponui su tokiais papročiais, rodos, nesunku būtų tarnauti, bet Fogas reikalavo iš savo tarno, kad jis viską dirbtų kaip reikiant, laiku ir tiksliai.

¹⁹ Vistas – kortų lošimas poromis keturiose.

Dailininkai M. M. de Nevilis ir L. Benetas

– Kokią priemonę? – paklausė Fogas.

– Aptikau dramblių! Jį turi vienas indas; jis gyvena per šimtą žingsnių nuo čia.

– Eime, pažiūrėsim to dramblio! – atsakė Fogas.

Po penkių minučių Fogas, Frensis Kromartis ir Paspartu prisiartinio prie trobelės, šalia kurios buvo aukštų baslių aptvaras. Trobelėje gyveno indas, aptvare stovėjo dramblys. Indas Fogą ir kitus svečius nuvedė prie dramblio.

Ten jie pamatė naminį gyvulį, auginamą šeimininko ne sunkenybėms nešioti, bet kariauti. Dėl to jis dramblių nuolat erzindavo, norėdamas įvaryti jam tokį piktumą, kurį indai vadino „muču“. O erzino šeimininkas penėdamas cukrum ir sviestu.

Dramblis, penimas vien cukrum ir sviestu kokius tris mėnesius, pasidaro baisiai piktas.

Toks erzino būdas atrodo labai nepaprastas, tačiau jis yra labai paplitęs.

Fogo laimė, kad dramblys, apie kurį kalbama, buvo neseniai pradėtas penėti tuo būdu ir dar toli buvo nuo „mučo“ piktumo.

Kijunis – tuo vardu buvo dramblys – galėjo nešti toli ir greitai, todėl Fogas, negaudamas arklio, nusprendė keliauti juo.

Bet drambliai Indijoje labai brangūs, nes jie ten pradeda nykti. Naminiai drambliai retai kada turi vaikų. Todėl indai labai jais rūpinasi ir brangina.

Paklaustas Fogo, ar negalima būtų tuo drambliu nukeliauti į Alahabadą, šeimininkas griežtai atsisakė.

Bet Fogas būtinai norėjo gauti dramblių ir pasiūlė negirdėtą kainą: po dešimt svarų (250 frankų) už valandą. Indas nesutiko. Paskui jis davė po dvidešimt, trisdešimt ir keturiasdešimt. Indas vis nesutiko. Kaskart pakėlus kainą Paspartu net aukštyn pašokdavo.

Kaina buvo didelė. Jeigu, sakysim, dramblys būtų nunešęs į Alahabadą per penkiolika valandų, tai jo savininkas būtų paėmęs šešis šimtus svarų sterlingų, tai yra 15 000 frankų.

Negalėdamas išsinuomoti, Filijas Fogas paprašė indo dramblių parduoti ir pasiūlė iš karto tūkstantį svarų (25 000 frankų).

Indas nenorėjo ir parduoti! Matyt, jis užuodė, kad galės gerai pasipelnyti.

Kromartis pasivedė Fogą į šalį ir patarė jam prieš siūlant tokius pinigus gerai pagalvoti. Fogas atsakė, kad jis negalvodamas nieko nedaręs, kad gailintis pinigų galima pralaimėti derybas ir tuomet mokėti dvidešimt tūkstančių svarų, kad jam dramblys esąs būtinai reikalingas ir, nors už jį gautų dvidešimt kartų brangiau mokėti negu vertas, vis tiek pirktų.

Fogas vėl priėjo prie indo, iš kurio žibančių akių buvo matyti, kad dramblių jis parduos, bet nuplėš, kiek tik galės. Tada Fogas davė iš pradžios tūkstantį du šimtus svarų, pusantro tūkstančio, paskui tūkstantį aštuonis šimtus, pagaliau du tūkstančius (50 000 frankų). Paspartu iš susijaudinimo visas perbalo.

Už du tūkstančius indas nusileido.

– Žaltys! – sušuko Paspartu. – Velnioniškai gerai mokėjo parduoti dramblių!

Nupirkus dramblių, reikėjo rasti vadovą. Tai buvo lengviau. Vienas žvitrus vaikinys iš parsų giminės pats pasiprašė, kad jį samdytų patarnauti. Fogas sutiko ir pažadėjo jam už gerą vedimą, be suderėto atlyginimo, dar didelį priedą.

Dramblį tuojau išvedė iš aptvaro ir parengė kelionei. Parsas gerai išmanė savo amatą. Ant nugaros užmetė drambliui kažkokį apdangalą, iš šonų prikabino po vieną lopšėlį su pagalvėm. Sėdėti lopšeliuose buvo gana patogiu.

Fogas, išsiėmęs iš maišelio, užmokėjo indui banknotais. Paspartu rodėsi, kad juos ėmė ne iš maišelio, bet tiesiog plėšė jam iš širdies. Fogas pakvietė Kromartį keliauti kartu į Alahabadą. Brigados generolas padėkojo ir sutiko. Tokiam dideliame gyvuliui nešti dar vieną žmogų buvo vieni niekai.

Vertė Juozas Balčikonis

Aptariame tekstą

1. Kuo negali patikėti Paspartu ir kodėl? [1]
2. Ką regi per Indiją traukiniu važiuodamas Paspartu? Kuo ypatinga Indijos gamta? [1]
3. Kokios baugios istorijos pasakojamos apie šį kraštą? [1]
4. Kokį pirkinį įsigyja Paspartu ir kaip dėl to jaučiasi? [2]
5. Kaip lekiant per Indiją pasikeičia Paspartu nuotaika ir norai? [2]

Tyrimas

Tyrinėdami žemėlapij ir kitus šaltinius, raskite informacijos apie įžymias vietas, kurias pravažiuoja Paspartu. Kuo garsios šios vietos? Schema pavaizduokite nuvažiuotą kelią.

6. Paaiškinkite, kodėl vėlavo Paspartu laikrodis. [2]
7. Ką keleiviams sušuko konduktorius? [3]

8. Kaip elgiasi ir ką jaučia keleiviai, išgirdę šią naujieną? [3]
9. Ką keleiviams aiškina konduktorius? [3]
10. Kas kaltas dėl keleivių apgavystės? [3]
11. Dėl ko Kromartis užjaučia Fogą? [3]
12. Kaip jaučiasi Fogas ir kokį planą jis turi? Kodėl jis negali prarasti laiko? [3]
13. Kodėl Kromartis ir Fogas neberado vežėjų? [3]
14. Kokią išeitį Fogui pasiūlo Paspартu? [4]
15. Kur keliautojai rado dramblių? Kuriam tikslui jis buvo auginamas? [4]
16. Kaip ir kokių tikslų buvo penimas dramblys? [4]
17. Fogo vardu papasakokite apie derybas dėl dramblio ir Paspартu reakciją. [4]
18. Ko dar prireikė keleiviams, įsigijus dramblių? Kaip jie pasiruošė keliauti šia Europoje neįprasta transporto priemone? [4]

Apibendriname

1. Kuriuo asmeniu kalba pasakotojas?
2. Apibūdinkite Filijaus Fogo išvaizdą ir būdą.
3. Apibūdinkite Paspартu išvaizdą ir charakterį. Kodėl jis panoro tarnauti Fogui ir ar jo lūkesčiai pasiteisino?
4. Kuo ypatingas „Reformų klubas“ ir jo nariai?
5. Pakomentuokite sąrašą, kuriame aptariamos galimybės apkeliauti Žemę per 80 dienų, iš šių dienų perspektyvos. Susiskirstę grupėmis, padedami geografijos mokytojo, parenkite kelis tokius sąrašus, įtraukdami į juos kelionės laiką ir išlaidas.
6. Kaip manote, kodėl Ž. Vernas pasirinko Fogą pagrindiniu kelionės aplink pasaulį veikėju?
7. Ž. Vernas ir Paspартu – prancūzai. Kaip manote, ar knygos autorius nesiekia truputį ironizuoti tikslaus laiko ar kitų skaičių apsėsto tikro anglo?
8. Kuo ypatingas, egzotiškas Indijos peizažas ir kokius jausmus jis kelia Paspартu?
9. Kokių naujų, pradžioje neįvardytų Fogo ir Paspартu būdo bruožų atskleidžia kelionė?
10. Dalis Fogo kelionės vyksta traukiniu. Raskite vietas, kaip aprašomas traukinys, geležinkelis. Kurios iš rašytojo pasitelkiamų detalių atskleidžia, kad keliauti traukiniais po pasaulį tais laikais dar nebuvo įprasta? Užpildykite lentelę.

Faktai	Citata	Nuomonė	Citata
Sąrašas laikraštyje		Traukinio judėjimo apibūdinimas	
Kliūtys Indijoje		Traukinio judėjimo apibūdinimas	

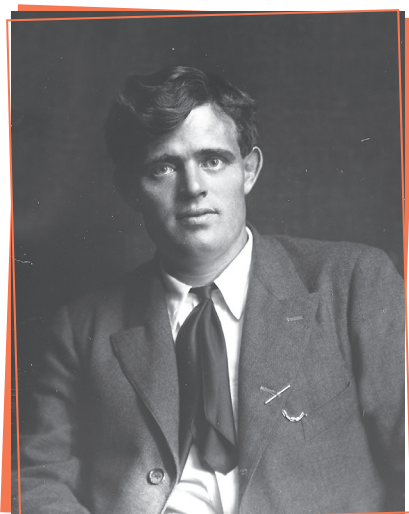
11. Kūrinyje ne kartą minimi laikraščiai. Kaip į juose skelbiamas žinias reaguoja veikėjai? Kaip manote, kodėl?

Diskusija

Kaip manote, ar šiandien galima pasitikėti laikraščiais ir kitomis socialinėmis medijomis? Pasidalykite asmenine patirtimi, jei teko susidurti su iškreipta ar melaginga informacija medijose.

12. Keliaudami veikėjai susiduria su kliūtimis. Kaip ir kodėl į kliūtis reaguoja Fogas, Kromartis ir Paspartu?
13. Kelionėje visuomet susiduriama su netikėtumais, egzotiškais dalykais – kas turėjo nustebinti skaitytojus cituotame kelionės epizode?
14. Pasakykite bent kelias priežastis, kodėl buvo prasminga keliauti aplink Žemę anuomet. Kaip manote, ar kelionės aplink pasaulį prasmė anais laikais ir dabar yra tokia pati?
15. Palyginkite priežastis, dėl kurių į kelionę leidosi Filijas Fogas ir dėl kurių – Robinzonas Kruzas.

Jungtinių Amerikos Valstijų rašytojas **Džekas Londonas** (*Jack London*, 1876–1916) gimė Kalifornijoje. Būsimasis rašytojas studijavo filosofiją ir sociologiją Berklio universitete, dirbo fabrikuose, austrių gaudytoju. 1893 m. Dž. Londonas įsidarbino laive, kurio jūreiviai plaukė medžioti ruonių netoli Japonijos krantų. Po keleto metų Dž. Londonas, apimtas tuometinės aukso karštligės, iškeliavo į šiaurę – Aliaską, Kanadą. Jau 1907 m. jis susiruošė į kelionę aplink pasaulį.

Dž. Londonas vadinamas to meto Amerikos aukso karštligės metraštininku, kuris savo kūrinuose ne tik dalijosi dramatiškais nuotykiiais, bet ir analizavo to meto Amerikos situaciją.

Rašytojo kūriniai išversti į daugybę kalbų, pagal juos sukurta kino filmų. Sakoma, kad tai vienas pirmųjų rašytojų, nepaprastai praturtėjęs iš rašymo.

Tyrimas

Padedami geografijos ir istorijos mokytojų, remdamiesi įvairiais šaltiniais patyrinėkite:

- kas vadinama aukso karštlige;
- kuriuose žemynuose ji vyko;
- kelios aukso karštligės ir kada vyko Amerikoje;
- koku būdu Amerikoje buvo ieškoma aukso;
- kuo ypatinga aukso karštligės banga Amerikos šiaurėje: kaip ieškotojai pasiekdavo aukso telkinių vietas; kuo išsiskiriančios aukso ieškotojų gamtinės ir buitinės gyvenimo sąlygos; iš kur jie keliaudavo; koku būdu ieškodavo ir išgaudavo auksą.

Parenkite skaidres ir surinktą informaciją pristatykite bendraklasiams.